

твердофазову хімічну реакцію з оксидом кальцію, який утворюється при дегідратації $\text{Ca}(\text{OH})_2$, а також з цементними дегідратованими і негідратованими сполуками. Дані реакції протікають у рідкій фазі, яка сприяє ущільненню структури і підвищенню міцності каменю

Висновки

1. Портландцементний камінь набуває жаростійких властивостей завдяки введенню в його склад тонкомелених додатків.

2. Одним із радикальних шляхів підвищення ефективності в'язучих систем є комплексне використання механічної та хімічної активації, що забезпечує максимальне використання потенційних можливостей композиційного портландцементу та його економію в бетоні.

3. Введення до складу портландцементу активних мінеральних додатків в кількості 30 мас. % забезпечує зв'язування вільного CaO , і тим самим сприяє підвищенню жаростійких властивостей композиційного портландцементу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Некрасов К.Д., Шейкин А.Е. Федоров А.Е. Влияние нагревания на прочность тяжелого бетона. Труды НИИЖБа «Жаростойкие бетоны», - Госстройиздат, - 1964.
2. Мельников Ф.И. Физико-химические процессы, протекающие в жароупорных растворах и бетонах на портландцементе. Труды НИИЖБа «Технология и свойства жароупорных бетонов», - Госстройиздат, - 1959.
3. Некрасов К.Д. Жароупорный бетон. Промстройиздат, 1957.

Лешек Коженъовскі, к. екон. н., доцент, Президент Європейської Асоціації безпеки (Інститут Управління Академії Фізичного Виховання – Катовіце (Польща))

ОБ'ЄКТИВНІ І СУБ'ЄКТИВНІ КАТЕГОРІЇ ЗАГРОЗИ. ЧОТИРИФАКТОРНИЙ МОДУЛЬ БЕЗПЕКИ

У статті автор представляє власне визначення категорії безпеки, звертаючи увагу на об'єктивний і суб'єктивний стан цього поняття. Автор на основі доступних публікацій зробив презентацію секуритології як дисципліни наукової а також наукових категорій, які знаходяться у сфері цієї науки, н.п.: безпека, потреба, вартість та почуття безпеки, ризик, загрози та ін. Стаття представляє критичний аналіз категорії і моделі загроз та почуття безпеки.

В результаті аналізу, проведеного автором, представлено, що почуття безпеки в найближчому оточенні формується по-іншому, ніж у загальнопольському масштабі. В цій статті автор пояснює цю закономірність суб'єктивним чинником, який підсилюється характером інформації в засобах масмедіа, які не мають впливу на почуття безпеки у знайомому місцевому оточенні.

Ключові (основні) слова: безпека, загроза, особистість (індивідуальність) менеджера, почуття безпеки.

Постановка проблеми. Безпека, як певний стан, що полягає у відсутності загрози, є предметом зацікавлення багатьох галузей природничих, технічних, медичних, сільськогосподарських і суспільних наук, а також особливих наукових дисциплін про родовід, які сягають початків наукового пізнання дійсності. Вона є також практичною наукою з різних сфер господарської діяльності і щоденного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Її можна безпосередньо підпорядкувати окремим дисциплінам, а в їх межах науковим дисциплінам представників тих галузей і дисциплін, а також їх позицій і публікацій щодо безпеки.

Перші публікації в яких зроблено спробу відокремлення секурітології як окремої наукової дисципліни, яка займається проблематикою безпеки походять з 1989 року, що можемо пояснити виникненням нових потреб та очікувань, а також умовами, що сформувалися по революційних змінах суспільно-політичного ладу в Європі. Характеристичною властивістю тих публікацій є багатоаспектність спостереження та “розшифровування” безпеки як об’єкта дослідження, що виникає із факту, що вплив загроз є обумовлений багатьма факторами об’єктивними та суб’єктивними, соціологічно-психологічними та культурологічними, політичними та юридичними, природничими та технічними, макро- та мікроекономічними, які постійно взаємопов’язані.

Визначення *секурітології* застосував В. І. Ярочкін¹ з Росії у 1989 році. Він в новаторський спосіб вказав на *секурітологію*, як на цілком нову науку, яка займається безпекою життя людини, відрізняється та виокремлюється з-посеред інших наукових дисциплін. До авторів, які застосовують визначення секурітологія стосовно наукової дисципліни трактуючи безпеку, як суспільну мету та предмет досліджень, а також застосовують адекватні методи дослідження в Польщі - можна зарахувати таких науковців, як Януш Свінярські², Тадеуш Ханаусек³, Лешек Коженьовські⁴, Станіслав Пьоха⁵, та інші.

В Україні Олексій Коновалов зробив спробу популяризації визначення “севітологія” – під якою розумів “комплексову науку про безпечне функціонування людини, суспільства, держави та людства”, але ця спроба не вдалася⁶.

Тадеуш Ханаусек застосовує поняття “наука про управління безпекою” і підкреслює „якщо існує можливість (принаймні теоретична) мінімізації або елімінації загрози за допомогою цільових, регуляційних людських впливів, то управління безпекою - противага небезпеки, тобто загрози – є можливе і потрібне. Отже, якщо таке управління є можливе, то воно повинно мати свою теоретичну базу, тобто мусить існувати і розвиватися наука про управління безпекою”⁷.

Університет в Жиліні на Словаччині віддає перевагу визначенню “управління безпекою”(*Bezpečnostný manažment - Security Management*) тлумачене, як “специфічна активність (дія) інтелектуальна, скерована на відвернення та мінімізацію ризику або загроз різного виду відносно до життя та майна громадян, груп та суспільства, яка містить в собі елементи управління безпекою, кризового управління, управління катастрофою, управління подіями”⁸.

Ризик в цьому випадку виступає в допоміжному розумінні, а деякими авторами вважається як форма загрози або відверто кажучи ототожнюваний з небезпекою. Аналітичні концепції цього університету виразно вказують на конкретність та вимірність ризику і

¹ Ярочкін В.І., Сек’юритология – наука о безопасности жизнедеятельности, Москва 1989.

² Świniarski J., Filozoficzne podstawy edukacji dla bezpieczeństwa, Egros, Warszawa 1999, s. 20;

³ Hanausek T., Zarządzanie bezpieczeństwem – nowa dziedzina nauki, /w:/ Bezpečnosť a ochrana majetku, LIPORT LFK, Košice 2001, s. 37.

⁴ Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem, /w:/ Гуманітарна парадигма розвитку освітніх та економічних процесів у світлі концепції європейської безпеки, РЕПІ, Рівне 2002, s. 68-77; Korzeniowski L., Menedżment. Podstawy zarządzania, EAS, Kraków 2003, s. 183-205; Коженьовські Л., Управління безпекою “Актуальні проблеми економіки” 2004, № 1(31), с. 147-154.

⁵ Piocha S., Makroekonomia a problemy bezpieczeństwa /w:/ Problemy bezpieczeństwa ekonomicznego wobec procesów globalizacji, red. naukowa Stanisław Piocha, PTE, Koszalin 2004, s. 9

⁶ Коновалов О. А., Севітологія (концептуальні основи безпечної життєдіяльності, Київ 2004, s. 17.

⁷ Hanausek T., Zarządzanie bezpieczeństwem – nowa dziedzina nauki, /w:/ Bezpečnosť a ochrana majetku, LIPORT LFK, Košice 2001, s. 37.

⁸ Mikolaj J., Hofreiter L., Mach V., Mihók J., Selinger P., Terminológia bezpečnostného mankamentu. Výkladový slovník, Multiprint, Košice 2004, s. 20.

трактування ризику як міру загрози, яке виражає потенціальну небезпеку. Такий підхід дає можливість управління ризиком при залишенні категорії “непевність” ознаки відсутності можливості показання альтернатив та їх оцінки. Наприклад, Ладіслав Сімак ризик визначає як “.. кількісне та якісне вираження загрози, етап та міра загрози. Є то правдоподібність виникнення негативних явищ та його наслідків”¹. Натомість Ян Міколай пише, що “Ризик, як правило, можна здефініювати, як щось мало постійне, неокреслене, що є пов’язане з процесом явища, а що порушує його причину...” та підкреслює, що ризик, непевність та невизначенність є елементом дії людини в певному середовищі. Ризик є зв’язаний з дією людини, а непевність зі станом середовища або з обмеженістю системи середовища².

Голландський інженер та суспільний психолог Геерт Хофстеде відкликаючись на представлення дефініції ризику, як етапу правдоподібності, що даний інцидент чи дана ситуація будуть мати місце – підкреслює, що не можна змішувати уникнення непевності з аверсією до підхоплення ризику³.

Урліх Бецк, визначив *суспільство ризику* як суспільство якому загрожують побічні результати науково-технічного прогресу. Одночасно можна зробити висновок, що в цьому випадку мова йде не тільки про наслідки оздоровлюючі для людини та природи, але також про *суспільні, економічні, політичні результати побічних наслідків*, наприклад: крах екон. ринку, девальвація капіталу, бюрократичний контроль рішень підприємств, відкриття нових ринків, гігантські витрати, судові процеси і т.п. В суспільстві ризику, поступово або стрімко – через остерігаючу тривогу перед смогом, катастрофою з небезпечними отруйними речовинами і т.п. – виникає *політичний потенціал катастроф*. (...) Суспільство ризику є суспільством *катастроф*. Суспільству грозить те, що надзвичайний стан стає нормою”⁴. В такий власне спосіб Урліх Бецк найбільш точно висловив суть залежності: безпека – загроза – ризик: “(...) суспільство ризику. Його нормативний антипроект, який знаходиться в його основі і який приводить в рух, то *безпека*”⁵. Нормативним антипроектом *безпеки є небезпека (загроза)*.

Подібне значення треба приписати більш детальній класифікації Л. Н. Тепмана⁶, який за критерій прийняв основні причини ризику:

- натурально-природне, взаємозалежне з відсутністю визволених сил природи(землетрус, повінь, грози, пожежі, епідемії),
- екологічні, взаємозалежні з забрудненням середовища,
- політичні, визначені політичною ситуацією в країні та діяльністю держави,
- транспортні, взаємозалежні з перевозом товарів транспортом (автомобільним, морським, річковим, залізничним, повітряним і т.п.),
- комерційні, які характеризуються небезпекою втрат в процесі фінансово-економічної діяльності.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. З представленою аналізу літератури та шкали небезпек, які загрожують людині треба зробити висновки про недостатність теоретичних основ потреб, вартості та суб’єктивного почуття безпеки окремих людей, суспільних груп, а також усього людства. Також виявляється, що крім досягнутого рівня фізики, геофізики та інших наук а також крім величезного поступу техніки і технології, об’єктивний стан безпеки є надалі недостатньо

¹ Šimák L., Krízový manažment vo verejnej správe, Žilinská univerzita, Žilina 2001, s. 39.

² Mikolaj J., Rizikový manažment, RVS FŠI ŽU, Žilina 2001, s. 17.

³ Hofstede G., Kultury i organizacje, PWE, Warszawa 2000, s. 184.

⁴ Beck U., Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002, s. 33.

⁵ Beck U., Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002, s. 64.

⁶ Тэпман Л.Н., Риски в экономике, ЮНИТИ-ДАНА, Москва 2002, s. 33.

вивчений, а також недостатньо передбачуваний. Землетруси, тайфуни цунамі та інші стихійні лиха постійно забирають тисячі жертв серед людей та спричиняють гігантські втрати їх майна.

Якщо можна так сказати, то аналізи деяких категорій спричинили значне зменшення затрат або навіть опанування загроз (наприклад, категорія ризику в банківській системі), то надалі проблема об'єктивних загроз та почуття безпеки потребують досліджень та обміну науковими думками поміж різними науковими центрами зі всіх континентів, а особливо з Європи.

Постановка завдання. Метою даної статті є представлення залежності між об'єктивними та суб'єктивними категоріями безпеки а також представлення власної концепції модуля безпеки.

Виклад основного матеріалу. **Безпека означає певний об'єктивний стан, який полягає у відсутності загрози, відчувається суб'єктивно одиницями або групами**¹.

Значення, надане тут термінові "безпека", пов'язує це поняття з предметами, які позначаються цією назвою (з предметом цієї назви). Сукупність цих предметів (десигнатів) складає діапазон назви. Слово "безпека" деколи виводять з латинського *sine cura (securitas)*², і в сучасних словниках означає "стан незагрози, спокою, певності" або "психічний чи правовий стан, в якому одиниця має почуття певності, підтримку в другій особі або у правильно діючій правовій системі; протипага загрози"³. Отже, десигнатами, які закреслюють зміст поняття "безпека" є сукупність протипаг "загрози"⁴.

Загроза – це потенціальна причина небажаного стану. Загроза не є самодостатньою категорією, оскільки завжди відноситься до певного суб'єкту, для якого має деструктивний характер. Вона може викликати шкідливі наслідки тому, що кожен суб'єкт (людина, система, організація, засіб природи) характеризується меншою або більшою піддатливістю, тобто певними слабостями, які уможливають перетворення потенціальної загрози у шкоду.

Для виникнення загрози потрібні певні можливості, які знаходяться у самому суб'єкті, до якого вони відносяться, в його оточенні, або у зв'язках суб'єкта з оточенням⁵. Цю загрозу можна охарактеризувати як *негативний потенціал* (деструкційний, загрози), який означає здатність до деструкційного впливу на систему⁶.

Ришард Земба вказує на два поняття розуміння терміну "безпека".

Вузьке поняття, яке Джозеф С.Най називає **негативним**⁷, трактує безпеку як відсутність загроз і концентрується на проведенні аналізу дій суб'єкта з метою захисту від загроз згідно з його суттєвими внутрішніми цінностями. Безпека тут визначена у протиставленні до загрози.

Друге поняття, **позитивне**, вказує на формування певності існування, тривання, володіння і свобод розвитку суб'єкта. Тут безпека визначена як здатність до креативної активності суб'єкта.

¹ Дивись: Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona, /w:/ Zarządzanie bezpieczeństwem, PSB, Kraków 2000, s. 437; Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Od ryzyka do systemu, /w:/ Zarządzanie bezpieczeństwem. Prace Edukacyjne, red. Leszek Korzeniowski, LIPORT LFK, Kraków 2001, s. 21; Korzeniowski L., Menedżment. Podstawy zarządzania, EAS, Kraków 2003, s. 183; Коженювскі Л., Управління безпекою "Актуальні проблеми економіки" 2004, № 1(31), с. 147.

² Zięba R., Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, SCHOLAR, Warszawa 2004, s. 27.

³ Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1979, s. 147.

⁴ Słownik współczesnego języka polskiego Reader's Digest Przegląd, Warszawa 1998, s. 50.

⁵ Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona, /w:/ Zarządzanie bezpieczeństwem, PSB, Kraków 2000, s. 437; Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Od ryzyka do systemu, /w:/ Zarządzanie bezpieczeństwem. Prace Edukacyjne, red. Leszek Korzeniowski, LIPORT LFK, Kraków 2001, s. 21.

⁶ Szymanek A., Wektorowy model zagrożenia obiektu, /w:/ Bezpieczeństwo systemów, ITWL, Warszawa 1990, s. 97.

⁷ Дивись: Nye J.S.Jr., Problemy badań nad bezpieczeństwem, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 6, s. 54.

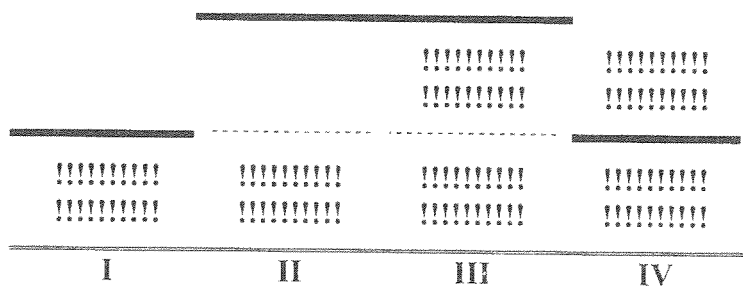
Аналізуючи поняття безпеки, можна виокремити її об'єктивні і суб'єктивні аспекти.

Об'єктивний стан безпеки треба віднести до існування або неіснування реальних загроз, незалежних від будь-яких спостережень. Ідентифікація загроз ґрунтується, переважно, на критеріях, які приймаються з різних позицій наукової дисципліни або мети, до якої повинна привести.

Почуття безпеки є виразом суб'єктивного аспекту і відноситься до свідомості існування, браку такої свідомості або браку свідомості можливої протидії небезпеці.

Об'єктивні і суб'єктивні аспекти безпеки знаходять своє вираження у різноманітних моделях безпеки, враховуючи:

- I. Стан безпеки, коли зовнішня загроза є незначна, а її сприймання є правильне.
- II. Удавана безпека, коли зовнішня загроза є серйозна, а вважається невеликою.
- III. Брак безпеки, коли з'являється реальна зовнішня загроза, а сприймання цієї загрози є правильне (адекватне).
- IV. Нав'язлива ідея, коли незначна загроза вважається великою.

Модель безпеки

Під управлінням безпекою слід розуміти процес набуття, розміщення і застосування засобів з метою спричинення певної ситуації – зменшення загрози.

Тадеуш Ханаусек пропонує вихідну схему для формування рішення у процесі управління безпекою, причому підтримує тезу про потребу адаптації цієї схеми до потреб конкретної системи управління, визначеною безпекою у конкретній перегородці ситуації і в певних умовах:¹

- A. Детальне окреслення предмету потенціальної або вже актуальної загрози.
- B. Значення безпеки цього предмету і можливі наслідки порушення цієї безпеки у контексті можливості цього порушення.
- C. Також детальне визначення потенціального або актуального чинника загрози (небезпеки), зокрема:
  - Його значення для безпечного буття загрожуваного предмету, і, отже, його вага у стосунку до цього буття.
  - Ступінь правдоподібності появи загрози.
  - Ступінь правдоподібності переформування загрози (небезпеки) як порушення окресленого добра, безпека якого повинна бути захищена.
  - Показник наближення (безпосередності загрози).
  - Показник абстракційності або конкретності небезпеки.
  - Показник темпоральної оцінки небезпеки. Йдеться про те, чи небезпеку оцінюємо з позиції *ex ante* (перед її виникненням), чи з позиції *ex post* (після її появи). В цих аспектах можуть з'являтися великі різниці. Наприклад, *ex ante* – чайна ложечка не є небезпечним

¹ Hanausek T., Zarządzanie bezpieczeństwem – nowa dziedzina nauki, /in:/ Bezpečnost' a ochrana majetku, LIPORT LFK, Košice 2001, s. 37.

знаряддям, але трапилося так, що її було використано для вбивства людини, отже, *ex post* була небезпечна для життя.

Можна також прийняти як принципові чотири типи рішень, можливих перед лицем непевності і ризику¹:

- **Уникнення**, відмова, припинення діяльності.
- **Редукція**, зменшення небезпеки за посередництвом фізичного забезпечення, підвищення вміння, охоронні процедури, диверсифікації і т.п.
- **Ресурси**, які нагромаджуються для покриття виниклих страт.
- **Трансфер**, перенесення наслідків на інший суб'єкт (напр, страхове товариство).

Так само доцільним і придатним виглядає поділ, здійснений на підставі кримінології, який також може бути ширше застосований²:

Попереджуюча профілактика (етап первинних дій)

- а) усунення умов, які сприяють здійсненню злочинів,
- б) створення перешкод на шляху їх здійснення.

Симптоматична профілактика (етап вторинних дій)

- а) реакція на злочин
- б) запобігання рецидиву, повторному здійсненню злочину конкретним злочинцем.

Потреби у безпеці є активним і домінуючим чинником, який мобілізує засоби організму людини виключно в ситуаціях, які є дійсно критичними, такими як війна, хвороба, стихійні лиха, напади, суспільні неспокої, неврози, мозкові травми, спад авторитету, тривалі важкі ситуації. Потреби безпеки стають дуже гарячими у суспільному житті, як тільки дійсно з'являється загроза права, порядку, влади. Можна сподіватися, що у більшості людських істот загроза хаосу чи нігілізму викличе спад усіх потреб вищого порядку до сильніших потреб безпеки.

Маслов підкреслював одночасно, що „від самого задоволення основних потреб автоматично не виникає система цінностей, якій можна було б довіритися і в яку можна було б включитися. Ми, швидше всього, навчилися, що одним з можливих наслідків задоволення основних потреб може бути нудьга, безцільність, апатія і т.п. Найкраще функціонуємо тоді, коли до чогось прямуємо, чогось нам бракує, коли прагнемо чогось, чого не маємо і коли мобілізуємо наші сили в прямованні до бажаного задоволення”³. Але людина, якій безкоштовно задовільнили якусь основну потребу, може слушно вважатися за людину хвору, або, принаймні, недовершену. А якщо таке безкоштовне задоволення основних потреб здійснюється остаточно виключно за посередництвом сил, які лежать поза одиницею, отже хвороба одиниці повинна в кінці кінців мати своє походження від хвороби суспільства. Отже, добре або здорове суспільство можна окреслити як суспільство, яке дозволяє здійснитися найвищим цілям, які може мати людина, завдяки задоволенню усіх її основних потреб.

Брак задоволення потреби безпеки спричиняє шкоду одиниці або людській групі, бо стабілізує її тотожність і функціонування. Як зауважує Йозеф Кукулка, тоді проявляються тенденції до зміни існуючого порядку речей, до опору у відношенні до некорисних змін у зовнішньопредметній сфері і до застосування охоронних засобів, що можуть повернути їм почуття безпеки⁴.

¹ Korzeniowski L., Firma w warunkach ryzyka gospodarczego, KTE, Kraków 2001, s. 40.

² Dadak W., Prywatne firmy ochrony osób i mienia a zapobieganie przestępczości, /in:/ Bezpečnost' a ochrana majetku, LIPORT LFK&PATRON, Košice 2001, Košice 2001, s. 148-152.

³ Maslow A., Motywacja i osobowość, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1990, s. 16.

⁴ Kukulka J., Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski, „Wież i Państwo”, 1995, nr 1, s. 198-199.

Потреба і прагнення безпеки є однією з найважливіших проблем, які турбують людей і суспільство у глобальних, локальних та в індивідуальному масштабах. При цьому необхідно зауважити, що почуття безпеки у найближчому оточенні формується по-іншому, ніж у загальнопольській або глобальній шкалі.

Почуття безпеки є дослідною проблемою, яку необхідно врахувати у категорії особистості менеджерів.

У проведених дослідженнях менеджери є категорією охарактеризованою як:

- керівна верства суспільства,
- професія, автономізуюча цю суспільну групу стосовно інших груп,
- специфічна категорія інтелігенції.

Суттю менеджерів є управління, під яким слід розуміти прямування до досягнення мети в господарських і негосподарських організаціях через планування, організацію, керівництво і контроль людей і наданими їм у розпорядження майновими, фінансовими та інформаційними засобами. Менеджери володіють окремими правами у відношенні до підлеглих, а саме до керівництва підлеглими, визначення для них місця і часу виконання завдань.

Менеджери детерміновані цілями, які визначають керівники, та поведінками, формально окресленими нормами права, прагматикою, регламентами, а також звичками і звичаями, які складають культуру організації. Здається, що чинником, який відрізняє менеджерів від командирів є пропорція у значенні цих визначників: менеджери більшою мірою є здетерміновані цілями, в той час як керівництво – формально визначеними поведінками.

Почуття безпеки є виразом суб'єктивного аспекту і відноситься до свідомості існування, браку такої свідомості або браку свідомості можливої протидії небезпеці.

Цей аспект можна представити на прикладі чотирьохчинникової моделі, в якій суб'єктивний аспект безпеки відноситься до:

- усвідомлення існування реальної загрози,
- браку такого усвідомлення,
- браку усвідомлення можливості протидії загрози,
- фальшивого усвідомлення загрози, яка в дійсності не існує.

На суб'єктивний аспект безпеки звертали увагу вже давно, але трактували суб'єктивні аспекти у категоріях сприйняття об'єктивних загроз і концепцій їх усунення. Натомість суб'єктивне відчуття може також відноситися до уявної загрози, яка є у свідомості особи або у суспільній свідомості, але об'єктивно, поза цією свідомістю, не існує.

Явища, які оцінюють як неопозитивні або небезпечні, викликають психічний стан або усвідомлення загрози. У такому розумінні термін “загроза” відноситься до сфери свідомості даного суб'єкта (людини, суспільної групи, народу або народів).

Відчуття браку чогось, що з біологічної, суспільної і культурної точки зору є необхідне для життя і розвитку передусім одиниці, а в принципі кожної людської спільноти, окреслюється категорією потреби¹. Психологи потребу визначають як особливий стан організму, викликаний браком чогось, що є для нього важливим, деколи навіть обов'язково необхідне для існування, розвитку і нормального функціонування². Ці три елементи є тісно між собою пов'язані.

Потреба і бажання безпеки є однією з найважливіших проблем, які турбують людей і суспільства у глобальному, локальному та індивідуальному масштабі. Необхідно при цьому зауважити, що почуття безпеки в найближчому оточенні формується по-іншому, ніж у загальнопольському або глобальному масштабі.

¹ Дивись: Krzyżanowski L.J., O podstawach kierowania organizacjami, PWN, Warszawa 1999, s. 215.

² Gertsman S., Psychologia na co dzień, KIW, Warszawa 1975, s. 134.

Майже половина (48%) учасників дослідження, проведеного в 51 країні усіх регіонів світу в грудні 2004 року Інститутом Геллапа, песимістично вважають, що наступне покоління буде жити у менш безпечному світі¹.

Таблиця 1. Яким буде світ з точки зору безпеки ?

Географічний регіон	Безпечний (у % відповідей)	
	більш	менш
Світ загалом	25	48
Західна Азія	48	27
Близький Схід	40	35
Африка	38	32
Середня і Східна Європа	32	30
Північна Америка	24	47
Південна Америка	23	47
Тихоокеанський регіон	21	52
Західна Європа	15	64

Джерело: власне опрацювання на підставі *World Economic Forum, Gallup, /za:/Opinia społeczna. Świat mniej bezpieczny, "Rzeczpospolita" 2004-01-09.*

Найбільше почуття загрози виявляють мешканці до цього часу відносно безпечних, розвинених і стабільних держав Західної Європи, в якій аж 64% передбачає погіршення безпеки. Ці дослідження підтверджують прогноз, який зустрічається в літературі, що майбутнє буде визначати "ринок страху"².

Про рівень суб'єктивного відчуття безпеки можуть свідчити дослідження, проведені Інститутом Геллапа, в яких отримано інформацію про те, що у 1975 році у Сполучених Штатах Америки злочинність була найбільш загрозливою проблемою, яка випереджувала інші. В інших дослідженнях виявлено, що аж 63% респондентів переконані в тому, що

¹ Анкетовано 43 тисячі людей, представників більше ніж 1,1 мільярда мешканців Планети (Землі). Учасники експерименту діставали між іншими такі питання, як про оцінку загрози війною чи тероризмом однаково в значенні вітчизняному, як і міжнародному, питання відносилися також до почуття їх безпеки економічної та добробуту, що судять на тему натурального середовища. Ankietowano 43 tys. osób reprezentujących ponad 1,1 mld mieszkańców Ziemi. Uczestników badania pytano m. in. o ocenę zagrożeń wojną czy terroryzmem zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym, o ich poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego i dobrobytu, o opinię o stanie środowiska naturalnego. Дивись: *Opinia społeczna. Świat mniej bezpieczny, "Rzeczpospolita" 2004-01-09.*

² Дивись: Czapska J., Wójcikiewicz J., *Policja w społeczeństwie obywatelskim, Zakamycze 1999, s. 66.* Korzeniowski L., *Przyczynek do teorii zarządzania bezpieczeństwem, /w:/ Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí, Žilinská univerzita, Žilina 2002, s. 241-245.*

небезпека стати жертвою злочину є дуже велика, а 32% в тому, що вона є не менша, ніж у попередні роки¹. Тут значення не мають ані стать, ані колір шкіри. Збільшення страху перед злочинністю не завжди пов'язане з реальною загрозою злочинності на даній території. Крім того, опитані особи більше боялися злочинів проти одиниці і менше – проти майна².

Натомість, з досліджень, проведених у Польщі у 1998 році, випливає, що тут найбільше осіб, бо аж 68% опитуваних, бояться за своє майно, 47% - не чуються безпечно у своїй околиці, а 28% - бояться терористичного замаху³.

З зондування ЦБОС (Центр дослідження суспільної думки) за 2001 рік виникає, що майже 18% громадян вважає Польщу безпечною країною. Кожен третій анкетований вважав, що його місце проживання (дільниця, квартал, село) не можна вважати безпечним і спокійним. 65% респондентів боялися того, що можуть стати жертвами злочинів, а у великих містах (понад 500 тис. мешканців) відсоток осіб, що мають страх перед нападом, виріс до 77%. 67% анкетованих мали страх, що жертвою злочину може стати хто-небудь з найближчої рідні⁴.

Оцінку рівня безпеки поляків надають відповіді на питання, пов'язані з почуттям особистої загрози, з тематикою сприймання безпеки у масштабі країни і в місці проживання. Почуття безпеки громадян є ефектом впливу різних чинників: як об'єктивно існуючих причин, так і засобів масової інформації, які часто представляють випадки нетипові і надзвичайні, які мають вплив на суспільну свідомість⁵.

Таблиця 2. Сприйняття Польщі як країни, в якій живеться безпечно (у %)

№ п/п	Риса	Рік дослідження							
		1987	1993	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1.	Так, безпечно	74	26	19	21	24	22	33	28
2.	Ні	22	67	79	77	75	76	64	70
3.	Важко сказати	4	7	2	2	1	2	4	2
4.	Разом	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: Strzeszewski M., *Czy w Polsce żyje się bezpiecznie?* Badania CBOS z 3-8.02.2000 roku.

¹ Szumski J., *Amerykańska opinia publiczna o przestępczości i jej kontroli*, "Przestępczość na świecie", t. XVIII, Warszawa 1985.

² Moczuk E., *Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, s. 69.

³ *Czy czujemy się bezpiecznie?* Badania Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 1998.

⁴ Olczyk E., *Polacy boją się przestępców*, "Rzeczpospolita" 2003-04-14.

⁵ Moczuk E., *Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, s. 73.

На думку опитуваних поляків після трансформації системи у 1989 році Польща змінилася з країни відносно безпечної на країну, в якій не живеться у безпеці.

Таблиця 3. Почуття безпеки у найближчому оточенні опитаних (у %)

№ п/п	Риса	Рік дослідження							
		1987	1993	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1.	Так, безпечно	80	67	69	70	72	72	72	71
2.	Ні	17	30	29	29	26	26	26	28
3.	Важко сказати	3	3	2	1	2	2	2	1
4.	Разом	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: Strzeszewski M., *Czy w Polsce żyje się bezpiecznie ?* Badania CBOS z 3-8.02.2000 roku.

Почуття безпеки у найближчому оточенні формується по-іншому, ніж у загальнопольському масштабі. Це почуття зменшилося у порівнянні з періодом перед трансформацією системи у 1989 році, але й надалі є відносно високе (біля 70%) і відносно стабільне. Це підтверджує гіпотезу про значну частку суб'єктивного чинника, підсилюваного характером інформації в масмедіа, які не мають впливу на почуття безпеки в особисто знайомому локальному середовищі.

Національна безпека щораз більше залежить від суб'єктивного задоволення потреб і прагнень особистої безпеки. Можна сказати, що люди не очікують на задоволення політиків, щасливих поліцейських і голосних систем тривоги, а очікують на зменшення загроз і підвищення усвідомлення своєї безпеки.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Представлений дослід показав, що безпека має своє об'єктивне та суб'єктивне лице. Відокремлення *секурітологія* як наукова дисципліна приймає на себе проведення аналізу об'єктивних ситуацій та потреб, вартості та почуття безпеки. З аналізу проведеного автором, виникає, що почуття безпеки в найближчому оточенні є цілком інше ніж в оточенні загальному. Автор пояснює цю закономірність чинником суб'єктивним, підсиленням характером інформації в засобах масового інформації, які не мають впливу на почуття безпеки в особисто знайомому місцевому середовищі.

Запропонований модуль безпеки який враховує об'єктивні загрози а також почуття безпеки може бути придатний для опрацювання дослідних модулів та процедур управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beck U., *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002.

2. Болтівець С.І., Педагогічна психогігієна: теорія та методика, Редакція "Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України", Київ 2000.
3. Czapska J., Wójcikiewicz J., Policja w społeczeństwie obywatelskim, Zakamycze 1999.
4. Czy czujemy się bezpiecznie? Badania Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 1998.
5. Dadak W., Prywatne firmy ochrony osób i mienia a zapobieganie przestępczości, /in:/ Bezpečnosť a ochrana majetku, LIPORT LFK&PATRON, Košice 2001, Košice 2001, s. 148-152.
6. Gertsman S., Psychologia na co dzień, KIW, Warszawa 1975.
7. Hanausek T., Zarządzanie bezpieczeństwem – nowa dziedzina nauki, /w:/ Bezpečnosť a ochrana majetku, LIPORT LFK, Košice 2001.
8. Hofstede G., Kultury i organizacje, PWE, Warszawa 2000.
9. Jašek R., Benda R., Průzkum informační bezpečnosti malých a středních firem středomoravského regionu, /in:/ Internet a konkurenceschopnost podniku, Univerzita Tomáše Bati ve Zlívě, 2003, s. 60-65.
10. Коновалов О. А., Світтологія (концептуальні основи безпечної життєдіяльності, Київ 2004., s. 17.
11. Korzeniowski L., Firma w warunkach ryzyka gospodarczego, KTE, Kraków 2001.
12. Korzeniowski L., Menedżment. Podstawy zarządzania, EAS, Kraków 2003.
13. Коженювскі Л., Управління безпекою "Актуальні проблеми економіки" 2004, № 1(31), с. 147-154.
14. Korzeniowski L., Przyczynek do teorii zarządzania bezpieczeństwem, /w:/ Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí, Žilinská univerzita, Žilina 2002, s. 241-245.
15. Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem, /w:/ Гуманітарна парадигма розвитку освітніх та економічних процесів у світлі концепції європейської безпеки, РЕГІ, Рівне 2002, s. 68-77.
16. Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona, /w:/ Zarządzanie bezpieczeństwem, PSB, Kraków 2000.
17. Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Od ryzyka do systemu, /w:/ Zarządzanie bezpieczeństwem. Prace Edukacyjne, red. Leszek Korzeniowski, LIPORT LFK, Kraków 2001.
18. Krzyżanowski L.J., O podstawach kierowania organizacjami, PWN, Warszawa 1999.
19. Ярочкин В.І., Сек'юритологія – наука о безопасности жизнедеятельности, Москва 1989.
20. Kukulka J., Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski, „Więś i Państwo”, 1995, nr 1, s. 198-199.
21. Максименко С. Д., Генетическая психология, "Рефл-бук"-Москва, "Ваклер"-Киев 2000.
22. Masłow A., Motywacja i osobowość, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1990.
23. Mikołaj J., Hofreiter L., Mach V., Mihók J., Selinger P., Terminológia bezpečnostného mankamentu. Výkladový slovník, Multiprint, Košice 2004.
24. Mikołaj J., Rizikový manažment, RVS FŠI ŽU, Žilina 2001.
25. Moczuk E., Postrzeżenie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003.
26. Olczyk E., Polacy boją się przestępców, "Rzeczpospolita" 2003-04-14.
27. Opinia społeczna. Świat mniej bezpieczny, "Rzeczpospolita" 2004-01-09.
28. Piocha S., Makroekonomia a problemy bezpieczeństwa /w:/ Problemy bezpieczeństwa ekonomicznego wobec procesów globalizacji, red. naukowa Stanisław Piocha, PTE, Koszalin 2004.
29. Šimák L., Krízový manažment vo verejnej správe, Žilinská univerzita, Žilina 2001.
30. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1979.
31. Słownik współczesnego języka polskiego Reader's Digest Przegląd, Warszawa 1998.